

kajti na sidrih med polipi in ladjami
 leže naša srca ki koprnijo za nami
 po nas ki nas ni
 in vendar prihajamo iz Nevrnitve
 na poti do njene druge strani
 začuda z istim imenom in malce lepšim
 Nevrnitev k novim nevrnitvam
 k novim srečanjem z algami in galebi
 k vračem viharjem
 k odmevom votlega sna.
 Razpet med Dobro in gorje
 Gorčin še mrtev mre.

Prev. Ivan Minatti

**Dušan
 Kostić**
 (1917)

Angažiranost naprednih pisateljev in umetnikov pred vojno je bila predvsem v sferi intimnega imperativa, prepričanja, pa tudi kot neposredna posledica pripadnosti in organiziranosti — ko so se pač bližali viharni dnevi vojne in revolucije. Ta angažiranost je dobivala vse bolj določene in odprte oblike, dokler ni v narodnoosvobodilnem boju postala neposredno utilitarna. Pesniško besedo je bilo treba pojasniti in celo

poenostaviti, da bi kar najučinkoviteje delovala na borce in vaške sredine; zavestno se je spuščala na raven rustikalnega ljudskega izraza in prevzemala vonj po folklori — tako njena domoljubno-mobilizacijska vloga ni ostala brez odmeva, bila je celo — kot je dobro znano — izjemnega pomena. Župančičevo naročilo pesnikom je govorilo in kazalo, kje je mesto pravemu pesniku v tako usodni vojni, kot je bila zadnja, da se torej pesnik mora boriti ne samo s puško, temveč tudi s peresom. Pero je njegovo smrtonosno orožje. Mnogo je pesnikov, ki so izpolnjevali in tudi izpolnili ta *d o l g* — pri tem so nekateri darovali tudi svoje življenje.

Toda Župančičevo naročilo ni bilo začasno in samo za takratne razmere. V njem je trajnejši in širši smisel, pa tudi etika; žgalo je kot ogenj, čeprav ni bilo novo. Po vojni, tudi danes, je ta »dolg« ostal isti tako po duhu kot po črki revolucije — ki teče dalje po vse bolj širokih strugah. Le da je angažiranost danes mnogo bolj globoka in zapletena in da se izraža z najrazličnejših vidikov.

SUTJESKA Zdaj tiho šepetaš — brez bomb ob strani;
in modro se nebo v valovih smeje;
in črede se pasó. Ves čar, ki hrani
ga tvoj igrivi val, v daljavo gnani,
Sutjeska! vetru daj, da ga razveje.

Mar sluti tuj popotnik, ki za hip
postal je nad šumečo tvojo peno,
kaj pomni val, kaj pomni strmi hrib
in kaj razširja s tvojim se imenom?

Mar sluti stèze, zdaj že zapuščene,
in tajne, ki jih skrivajo goščave,
lepoto svežo goličav in trave
in rosne jase, v jutru pokošene?

Mar sluti bitko, ki se je razvnela
in pesem groze, ki je v njej zvenela?
Kaj mu oko mar izsledí sledove
nekdanje slave, skrite v te bregove?

Jaz zrem vasi, zavite v čad pepela;
in rosno češnjo, ki se k oknu sklanja;
in iz sledov si zgniti plašč prisanjam
in prazne tulce; in na mehkem prtu
otožnega mahu okostja bela.

Jaz vidim žejne ustne in oči;
in po stezàh utrujene kolone;
ko se zmračí, zagledam še noči,
noči krvave, naše dolge noči —
in zopet v bojov dim mi vse potone.

Jaz zrem vasi, ki v njih zadah pepela
objema vsako bilko in vsak list
in vrh goré in vznožje sive skale;
kjer se kot pristaniški jambori blesté
v pozdrav ob vsaki izmeni vse roké
in kjer je vsaka roka komunist.

Sutjeska urna, vse se je umirilo,
 prestal je grom vsakdanjega nemira!
 In žalostno nad Savovo gomilo
 zdaj njemu, komandantu, raportiram . . .

Prev. Janez Menart

DEČEK NA KAMNU

*Njega ne bom našel. Kamna ne bom prepoznal. Vse je pozabljeno.
 Bile so modre oči s preplašenim, zaledenelim nebom,
 modre oči na kamnu, žena, daljna in naključna.
 Ne tvoj ne moj. A naš. Takšnega smo ga našli izza kolone,
 ki z rumeno trpkim so krohotom zrešetale jo železne
 ptice — priletevajoče z nekih drugih vej, z neba temačnega,
 ki zvezde mu skamnela kletev bo na veke vekov,
 da tam bo kamen vse, ležišče-kamen, trava-kamen,
 kjer kamnito spi brez sebe mrtvi deček.
 Ne tvoj ne moj. Najden na obronku — sam in brez imena
 in brez dlani, da nežno šle bi prek obraza.
 Morda kurir. Od muke do svobode. Skoz ves mrak gozdov.
 Z nasmehom žoltim ga ustavila je smrt, opoldne prikovala
 na ovinku, na začetku poti. Popek še.
 Se spominjaš? Srečala sva se in obstala. Med nama je bil deček,
 deček, ki že ni več bil. Le midva in njegove modre oči
 in šop las, med češnjami; nebo brez sebe in sinjine.
 So padali na dečka listi ali pa zenice tvoje?
 Ne vem. Vse je pozabljeno.
 Pobrala si orožje plavolasca in meni dala bombo v roko
 kakor zaobljubo deblom, vetru, krilom,
 razpletim lasem matere (kje je, žalostna?).
 Od spodaj so prodirali. Hoteli so od vseh strani.
 Midva hitela sva za četo, a za nama lajali so psi
 (koliko, o bog, teh psov!);
 krogle žvečile so liste, travo, kamen, skrbno in pazljivo naju spremljale,
 da za goró ne bi zašla, kot mesečina. A sva zašla. Izginila.*

*In nikoli več se nisva videla. Vse je pozabljeno.
 Le tisti deček, mrtev, sam na kamnu, brez imena —
 kdaj na pomlad vztrepeče v zraku, da me spomni
 nase in nate, žena, daljna in naključna . . .*

Prev. Ciril Zlobec